

Петренко К., Бутенко В. Дидактична гра як засіб формування уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури та форми предметів. *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2022. С. 102–107.

Катерина Петренко, Віта Бутенко

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С.Макаренка

**ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ПРО ГЕОМЕТРИЧНІ ФІГУРИ ТА ФОРМИ ПРЕДМЕТІВ**

У статті висвітлено сутність категорії «дидактична гра»; охарактеризовано її структуру, значення; визначено потенціал дидактичних ігор у формуванні уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури та форми предметів.

Ключові слова: *дидактична гра; уявлення; геометричні фігури; форма; діти дошкільного віку; засіб.*

Постановка проблеми. Зміни змісту шкільної освіти значно підвищили вимоги до рівня володіння математичними уявленнями у випускників закладів дошкільної освіти. Для інтелектуального розвитку вирішальне значення має оволодіння дітьми дошкільного віку математичними уявленнями, що активно впливають формування розумових дій, необхідних для пізнання навколишнього світу й розв'язання різних практичних завдань та успішного навчання в школі.

Повноцінне опанування дітьми дошкільного віку визначеним змістом можливе лише за умови глибокої власної зацікавленості. Тому у формуванні уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури та форми предметів вважаємо доцільним використання привабливих засобів, серед яких найбільш дієвими є засоби ігрової діяльності. Оскільки дидактична гра є однією із форм

навчально-розвивального впливу педагога на дитину, то вона може бути оптимальним засобом формування означених уявлень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про висвітлення науковцями різних аспектів проблеми особливостей організації ігрової діяльності та впливу гри на особистість дитини дошкільного віку (Л. Артемова, А. Бурова, В. Бутенко, Т. Дудова, Н. Гавриш, І. Терещенко, М. Шуть та ін.). Питанню формуванню елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку присвячено низку досліджень, як-от: Л. Зайцева, В. Імбер, І. Підлипняк, Ю. Хижняк, К. Щербакова та ін. Проте питання визначення потенціалу дидактичних ігор у формуванні уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури та форми предметів потребує подальших наукових розробок.

Мета статті: визначити потенціал дидактичних ігор у формуванні уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури та форми предметів.

Виклад основного матеріалу. Наукове обґрунтування означеної проблеми передбачає здійснення конкретизації феномену «дидактична гра». Етимологічний аналіз означеної категорії свідчить, що це поняття науковці [1; 2 та ін.] визначають як «ігрову діяльність, у якій діти діють за правилами і використовують набуті знання. Вона дає змогу створювати умови для різнобічного застосування цих знань, активізації розумової діяльності дітей і при цьому залишається для них цікавою і близькою грою».

Науковці [1; 2 та ін.] констатують, що дидактична гра має чітко визначені складові, які об'єктивно взаємопов'язані, а головне – опосередковано зумовлюють поведінку учасників гри. Їх ми зобразили графічно на Рис. 1.

Рис. 1. Структура дидактичної гри

Кожен компонент дидактичної гри повинен виконувати власні функції, визначимо їх детальніше. Відтак, *ігровий задум* закладений власне у назві гри. *Дидактичне завдання* має збуджувати інтерес у дітей до розв'язання поставленого завдання і потребує обдумування, порівняння, зіставлення. *Ігрові дії* дітей дошкільного віку вимагають взаємодії одних дітей з іншими, послідовності, черговості й повинні спрямовувати на реалізацію завдання та захоплювати до кінця гри (щоб діти відчували, що вони граються, а не навчаються). *Правила гри* є необхідною частиною дидактичної гри і визначають поведінку дитини у процесі виконання завдання. *Результат гри* має декілька аспектів: досягнення дидактичної мети; дотримання правил гри – чи чесним шляхом виконане завдання; ступінь інтелектуального та морального задоволення, яке діти отримали під час гри [1, с. 24–25].

Розкриваючи значення дидактичних ігор можемо стверджувати, що вони мотивують дітей дошкільного віку до розв'язання інтелектуальних завдань, сприяють розвитку довільної уваги, що є важливим чинником успішного навчання у майбутньому, а отже, формування уявлень про геометричні фігури та форми предметів у дітей дошкільного віку. З огляду на мету нашого дослідження, доцільним є визначення потенціалу дидактичних ігор у формуванні уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури та форми предметів. Цінність використання дидактичних ігор в цьому аспекті полягає в тому, що за допомогою ігрових форм навчальні завдання сприймаються дітьми як бажаний самостійний вибір.

Вважаємо за доцільне, систематизувати зміст уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури й форми предметів. Згідно досліджень К. Щербакової [5], визначено такі завдання: розрізняти й називати геометричні фігури (Таблиця 1); групувати фігури за ознаками (об'ємні – площинні; фігури, які мають кути – округлі); порівнювати предмети за формою, виявляти залежність форми від інших властивостей і ознак; називати й показувати елементи геометричних фігур (сторони, кути, вершини, основи тощо); відтворювати й трансформувати фігури; знати особливості геометричних фігур як еталонів при визначенні форми предметів.

Таблиця 1

Уявлення дітей дошкільного віку про геометричні фігури

Віковий період	Геометричні фігури:
Молодший дошкільний вік	квадрат, круг, брусок (закріплення: куб, куля)
Середній дошкільний вік	прямокутник, циліндр (закріплення: квадрат, круг, куб, куля, брусок)
Старший дошкільний вік	ромб, піраміда, овал (закріплення: квадрат, круг, прямокутник, куб, куля, брусок, циліндр)

Виконуючи подані вище завдання щодо формування уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури й форми предметів, доцільно використовувати різні види дидактичних ігор [2; 3 та ін.]: настільно-друковані, з іграшками та словесні. Своєрідною ознакою настільно-друкованих ігор є їхня дидактична спрямованість. Зауважимо, що настільно-друковані ігри поділяються на:

- ігри на основі картинок для зіставлення форми предметів з геометричними зразками («Знайди предмет тієї ж форми», «Геометричне лото», «Доміно фігур»);
- конструктивні ігри для аналітичного сприйняття складної форми та відтворення її елементів («З яких фігур складається предмет», «Склади ціле з частин», «Викладання орнаменту», «Склеїмо чайник»);

- кінестетичні ігри для малювання фігур, заштриховування, домальовування деталей тощо («Заштрихуй башточку», «Домалюй робота», «Виклади зображення за контурним зразком»);

- маршрутні ігри – пересування фішки за допомогою кубика за визначеним маршрутом («Подорож кубика»).

Дидактичні ігри з іграшками базуються на практичних методах і прийомах. При ознайомленні дітей з формою предметів доцільно проводити з дітьми такі дидактичні ігри та вправи: «Знайди предмет, схожий на кулю», «Принеси іграшку, схожу на круг», «Покажи предмет прямокутної форми», «Виклади з брусочків доріжку для ляльки», «Склади візерунок із різнокольорових кубиків», «Чарівний мішечок» тощо.

Особливістю словесних дидактичних ігор як засобу формування уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури й форми предметів є те, що їх використовують тільки після того, як у дітей сформовані означені уявлення. Вони проводяться без наочного матеріалу, побудовані на діях і словах гравців. В іграх такого типу діти повинні самостійно вирішувати мисленнєві завдання:

- описувати геометричні фігури, відгадувати їх за описом, за ознаками схожості та відмінності («Назви геометричну фігуру», «Опиши фігуру», «Що зайве?», «Назви фігури, які мають кути»);

- групувати предмети за різними властивостями та ознаками («Назви фігури з кутами і без», «Угадай, яку фігуру я загадала»);

- добирати слова – синоніми, антоніми («Закінчи речення», «Назви протилежне слово»).

Результати проведеного аналізу [1; 2; 4 та ін.] дозволяють стверджувати, що добираючи дидактичні ігри з метою формування уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури й форми предметів, вихователь повинен обов'язково враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей; зміст знань дітей про геометричні фігури; особливості дитячого колективу; завдання, які визначено на заняття, їх складність; інтереси і смаки дітей; матеріальне оснащення освітнього процесу.

Висновки і перспективи дослідження. Підсумовуючи все вищезазначене, можемо дійти висновку, що дидактична гра має багатовекторний вплив на дітей дошкільного віку, і зокрема, на формування уявлень дітей дошкільного віку про геометричні фігури й форми предметів. Її використання забезпечить підвищення інтересу до засвоєння нових знань і способів дій.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків вбачаємо у визначенні можливостей використання дидактичних ігор у розвитку логічної сфери дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 5. С. 17–27.
2. Бутенко В. Дидактична гра як засіб формування здоров'язбережувальної компетентності старших дошкільників. *Дошкільна освіта від традицій до інновацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 березня 2015 року, м. Суми)*. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 208 с. С. 33–39.
3. Дудова Т. Настільно-поліграфічні ігри у дошкільному навчальному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 5. С. 28–35.
4. Терещенко І. Геометрію вивчаємо, її фігури всюди помічаємо. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 5. С. 20–25.
5. Щербакова К.Й. Методика формування елементів математики в дошкільників: навч. посібник. К.: Вид-во Європейського університету, 2011. 262 с.